

Original Research

Adjustment Mechanisms of Adolescent Girls to the Father Loss

Pari Yarifard¹ **Ezatollah Ahmadi**² **Kobra Namvaran Garmi**^{3*}

¹ The Teacher of East Azarbaijan Province Education Organization, Tabriz, Iran.

² Associate Professor, Psychology Department, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.

³ Assistant Professor, Psychology Department, Azarbaijan Shahid Madani University, Tabriz, Iran.
(Corresponding Author) namvaran92@yahoo.com

Background and Purpose

Adolescence is usually a high-stress and sometimes a critical period. Because adolescents face several biological and developmental devolutions; such as puberty and identity formation. So, they have less capacity to regulate their emotions (Weinstock et al., 2021). The early loss of parents is a severe crisis in childhood and adolescence (Anderson et al., 2020), which is added to the usual stresses in the lives of adolescents and has adverse consequences on their socio-psychological health (Hogg et al., 2018). The death of a parent is considered one of the life-changing experiences for children (Giozo & Gobi, 2021). Although most studies have reported the negative consequences of parental absence in children in the short and long term, children in the absence of parents experience positive growth, such as strengthening family relationships, increasing the sense of loving life, and paying attention to their health (Walczak et al., 2018). one in five children who have lost their parents has a psychological disorder that requires treatment, and 80% of them adjust to the loss of their parents for up to 1-2 years (Daudney, 2008; Worden, 2009). Therefore, many children and adolescents may adjust to the loss of their parents (Porter & Clarig, 2021). Since adolescents are exposed to secondary stress, increasing and different challenges after the loss of their parents, the extent of their use of coping responses is different, and these responses affect their current and future adjustment and health (Kampas & Fariz, 1991).

Therefore, knowing the mechanisms of adolescents' adjustment to the loss of parents is important and necessary for maintaining and improving their mental health. Thus, the research aimed to identify the adjustment mechanisms of adolescent girls to father loss.

Method

This qualitative research method was descriptive phenomenology. The context was teenage girls (15-19 years old) from Tabriz city who had lost their father due to illness in childhood. The participants were chosen by purposeful sampling until data saturation. Finally, seven people were selected. The data were collected through semi-structured interviews and were analyzed by the Colaizzi method using MAXQDA20 software to facilitate the analysis. To check the rigor of the research, credibility, transferability, dependability, and dependability were considered. The instrument was the 22 -items Anxious Thoughts Inventory (AnTI) (Wells, 1994), and the implemented intervention was Pyne's (2016) eight-session protocol.

Results

The results showed that the participants had different coping mechanisms with their fathers' loss. As a result of the data reduction process, six sub-categories and three main categories were identified. The structure of concepts related to the adjustment mechanisms of adolescent girls to the father's loss is shown in Table No. 1.

In addition, ANCOVA results for social anxiety ($p = 0.01$, $F = 34.00$) indicate that the effect of narrative therapy on the social anxiety of divorced mothers is significant and reduces its level. According to the Eta Squared, this effect's size is 46%; Findings on physical anxiety ($p = 0.05$, $F = 7.16$) indicate that narrative therapy significantly reduces the degree of physical anxiety among divorced mothers. The Eta Squared value for this effect is 15%; In addition, regarding meta-worry ($p\text{-value} = .01$, $F = 14.15$), the findings indicate that narrative therapy significantly reduces the level of meta-worry among divorced mothers. The Eta Squared value for this effect is 26%.

Table 1. The Adjustment Aechanisms of adolescent girls to the father's loss

M.C	S.C.	Concepts
Self-control	thought management	forgetting
		unexpecting
	emotions management	accepting the condition
		entertain yourself
		increasing awareness
		optimism for the future
		review memories
		crying

		sympathizing with the father's grave self-confabulate talking to mother patience
Coping	social coping	affability reciprocity
	economic coping	cost management financial independence financial participation
Growth	seeking sense	pleasing the father religious behaviors reconciliation with life
	eloquence	self-scrutiny self-reliance planning efforting responsibility supporting siblings

Adjustment mechanisms of adolescent girls to father loss included three main categories including self-control, coping, and growth which are described below:

- a) **Self-control.** This category includes the concepts of thought management (forgetting, unexpecting, acceptance of circumstances, entertaining oneself, increasing awareness, and optimism for the future) and emotions management (reviewing the father's memories, crying, sympathizing with the father's grave, self-confabulate, and talking to mother, patience). Most of the participants tried to control themselves by managing their thoughts and emotions after the father's loss.
- b) **Coping.** This category included the concepts of social coping (affability and reciprocity) and economic coping (cost management, financial independence, and financial participation). The participants showed patient behavior, silence, anger, and discomfort in encountering the inappropriate behavior of others. Also, most of them had problems in providing living expenses, to reduce the economic pressures were contentment in life and trying to find a job in the future to achieve financial independence by contributing financially and studying well.
- c) **Growth.** This component included seeking sense (pleasing the father, religious behaviors, and reconciliation with life) and eloquence (self-scrutiny, self-reliance, planning, effort, responsibility, and supporting siblings). Most of the participants expressed that they could grow by seeking meaning in life through seeking peace with spirituality and religious behaviors and having the right behaviors for the happiness of the father's soul and finally

reconciling with life. They benefited from the conditions of loss for eloquence and having hope for life.

Conclusion

This study showed that adolescent girls whose fathers passed away in childhood in Tabriz described adjustment mechanisms to the father's loss with the components of self-control, coping, and growth. Counselors and therapists can pay attention to the findings of this research to teach new skills to fatherless adolescent girls' adjustment. Researchers can design models and programs in the field of proper training and counseling of surviving parents and provide effective relationships with bereaved girls.

Ethical Considerations

This study was conducted under ethical criteria and standards.

Funding: Informed consent was obtained from all study participants.

Financial support: The researchers have not received any financial support from any organization.

Authors' Contribution: This article was prepared with the participation of first and third authors in conducting research, writing, and editing the article. Second author was the supervisor.

Conflict of interest: This research has no direct or indirect conflict of interest with any study.

Acknowledgments: The researchers are grateful to all the participants, parents, and school administrators.

References

- Andriessen, K., Krysinska, K., Rickwood, D., & Pirkis, J. (2020). It Changes Your Orbit: The Impact of Suicide and Traumatic Death on Adolescents as Experienced by Adolescents and Parents. *Environmental Research and Public Health*, 17(24): 9356. <https://doi.org/10.3390/ijerph17249356>
- Compas, B.E., & Phares, V. (1991). Stress during childhood and adolescence: Sources of risk and vulnerability. E.M. Cummings, A.L. Greene, & K.H. Karraker (Eds.), *Life-span developmental psychology: Perspectives on stress and coping* (111–129). Lawrence Erlbaum Associates, Inc. [Link]
- Dowdney, L. (2008). Children bereaved by parent or sibling death. *Psychiatry*, 7(6): 270-275. <https://doi.org/10.1016/j.mppsy.2008.04.007>
- Guzzo, M.F., & Gobbi, G. (2021). *Parental death during adolescence: A review of the literature*. OMEGA. <https://doi.org/10.1177/00302228211033661>
- Høeg, B. L., Johansen, C., Christensen, J., Frederiksen, K., Dalton, S.O., Bøge, P., Dencker, A., Dyregrov, A., & Bidstrup, P.E. (2018). Does losing a parent early influence the education you obtain? A nationwide cohort study in Denmark. *Public Health*, 41(2): 296–304. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdy070>
- Porter, N., & Claridge, A.M. (2021). Unique grief experiences: The needs of emerging adults facing the death of a parent. *Death Studies*, 45(3): 191–201. <https://doi.org/10.1080/07481187.2019.1626939>
- Walczak, A., McDonald, F., Patterson, P., Dobinson, K., & Allison, K. (2018). How does parental cancer affect

- adolescent and young adult offspring? *Nursing Studies*, 77(3): 54–80. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2017.08.017>
- Weinstock, L., Dunda, D., Harrington, H., & Nelson, H. (2021). It's complicated—adolescent grief in the time of COVID-19. *Frontiers in Psychiatry*, 12: 166. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.638940>
- Worden, J.W. (2009). *Grief counseling and grief therapy: a handbook for the mental health practitioner paperback*. Routledge. [Link]

مکانیزم‌های سازگاری دختران نوجوان با فقدان پدر

پری یاری فرد^۱ ID، عزت‌الله احمدی^۲ ID، کبری ناموران گرمی^{۳*} ID

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۲/۰۸
 تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۱

چکیده

فقدان زودهنگام پدر به‌عنوان یک منبع حمایت برای دختران پیامدهای طولانی‌مدتی در دوران کودکی و نوجوانی به‌دنبال دارد. به‌نظر می‌رسد کودک یا نوجوان برای مقابله با فشارها و آسیب‌های روانی ناشی از این فقدان، باید با آن سازگار شوند. هدف این پژوهش، شناسایی مکانیزم‌های سازگاری دختران نوجوان با فقدان پدر در تبریز بود. رویکرد پژوهش کیفی و به‌روش پدیدارشناسی توصیفی بود. بافت پژوهش دختران نوجوان (۱۵-۱۹ ساله) شهر تبریز بود؛ که در سنین کودکی پدر خود را بر اثر بیماری از دست داده بودند و سال‌ها از فوت پدرشان سپری شده بود. نمونه‌گیری به‌صورت هدفمند تا رسیدن به اشباع داده‌ها ادامه یافت و در نهایت ۷ نفر انتخاب شدند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته گردآوری شد. تحلیل داده‌ها به‌روش کلاسیزی و با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA انجام شد. یافته‌های این پژوهش شامل ۳ مقوله اصلی و ۶ مقوله فرعی بود. مکانیزم‌های سازگاری دختران با فقدان پدر در تبریز شامل خودکنترلی (مدیریت افکار، مدیریت هیجانات)، مقابله (مقابله اجتماعی، مقابله اقتصادی) و رشد (معناجویی، بالندگی) بود. اغلب مشارکت‌کنندگان براساس خصوصیات درون‌فردی خود، دریافت حمایت از سوی بازماندگان و داشتن شرایط مناسب، به‌طور مؤثر با فقدان و شرایط ناشی از آن سازش کرده بودند و برخی دیگر به‌دلایل متعدد، ناسازگاری با فقدان پدر و پیامدهای آن را از خود نشان داده بودند.

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

واژگان کلیدی

سازگاری، خودکنترلی، مقابله، رشد، فقدان پدر.

ارجاع به مقاله:

یاری فرد، پری، احمدی، عزت‌الله، ناموران، کبری. (۱۴۰۲). مکانیزم‌های سازگاری دختران نوجوان با فقدان پدر. *مطالعات زن و خانواده*، ۱۱(۳)، ۱۴۰-۱۶۳. DOI: 10.22051/jwfs.2023.43038.2956

^۱ کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

^۲ دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران.

^۳ استادیار گروه روان‌شناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران. (نویسنده مسئول)

مقدمه

نوجوانی یک دوره بحرانی است و به طور معمول استرس بالایی برای نوجوان به همراه دارد، زیرا نوجوانان با چندین انتقال زیستی و رشدی مانند بلوغ و شکل‌گیری هویت مواجه هستند و ظرفیت کمتری برای تنظیم احساسات خود دارند (واینستاک و همکاران^۱، ۲۰۲۱).

فقدان^۲ زودرس و غیرمنتظره والدین به نوبه خود، به عنوان یک بحران شدید در دوره کودکی و نوجوانی محسوب می‌شود (وودوارد^۳، ۲۰۲۳؛ اندرسون و همکاران^۴، ۲۰۲۰)، که به بحران‌های معمول زندگی نوجوانان اضافه می‌شود، پیامدهای نامطلوبی از نظر سلامتی، اجتماعی، روانی و آموزشی در طول زندگی آنان به دنبال دارد (هوک و همکاران^۵، ۲۰۱۸).

گرچه سوگ^۶ حاصل از فقدان والدین برای همه دشوار است، اما برای کودکان و نوجوانان به دلیل مراحل متفاوت رشدی چالش برانگیزتر است (دوکا^۷، ۲۰۱۱). به خصوص باید مرحله رشدی فرزند در هنگام مرگ والدین مورد توجه قرارگیرد (بلانک و ورنر-لین^۸، ۲۰۱۱). لذا مرگ پدر و مادر به عنوان یکی از تجارب تغییردهنده زندگی برای کودکان در نظر گرفته می‌شود (گیوزو و گوبی^۹، ۲۰۲۱) و آسیب‌پذیری کودکان در هنگام مواجهه با آن از نظر سلامت جسمی و روانی افزایش می‌یابد (آرنولد^{۱۰}، ۲۰۱۹؛ مک لافلین و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۹). مرگ والدین موجب بروز علائم اضطراب پس از سانحه و اختلالات عملکردی در میان کودکان و نوجوانان می‌شود، آنان را در معرض خطرات بزرگی از مشکلات رفتاری و روانی، از جمله سوءمصرف مواد، رفتارهای ضداجتماعی، عملکرد ضعیف در مدرسه، اضطراب، افسردگی، خودزنی و خودکشی قرار می‌دهد (برگ و همکاران^{۱۲}، ۲۰۱۶؛ برنت و همکاران^{۱۳}، ۲۰۰۹؛ بیلاند، گرینکلو و همکاران^{۱۴}، ۲۰۱۴؛ جاکوبسن و کریستینسن^{۱۵}، ۲۰۱۱؛ عبدالنور و هالینز^{۱۶}، ۲۰۰۴؛ فام و همکاران^{۱۷}، ۲۰۱۸؛ ویلکس و همکاران^{۱۸}، ۲۰۱۰).

¹. Weinstock et al.

². Loss

³. Woodward

⁴. Andriessen et al.

⁵. Høeg et al.

⁶. Grief

⁷. Doka

⁸. Blank & Werner-Lin

⁹. Guzzo & Gobbi

¹⁰. Arnold

¹¹. McLaughlin et al.

¹². Berg et al.

¹³. Brent et al.

¹⁴. Bylund Grenklo et al.

¹⁵. Jakobsen, & Christiansen

¹⁶. Abdelnoor & Hollins

¹⁷. Pham et al.

¹⁸. Wilcox et al.

از هر ۵ کودک که والدین خود را از دست داده‌اند، ۱ کودک به اختلال روان‌شناختی مبتلا می‌شود که نیاز به درمان دارد و ۸۰٪ آنان پس از ۱-۲ سال خود را با فقدان والدین سازگار می‌کنند (داودنی^۱)، (۲۰۰۸؛ وردن^۲)، (۲۰۰۹). اگرچه بیشتر مطالعات پیامدهای منفی فقدان والدین را در کوتاه‌مدت و بلندمدت در کودکان گزارش کرده‌اند، اما کودکان در فقدان والدین رشد مثبتی را نیز تجربه می‌کنند (اصغری و نقوی، ۲۰۲۰)، مانند تقویت روابط خانوادگی، افزایش حس دوست‌داشتن زندگی و توجه به سلامتی خود (والکزاک و همکاران^۳، ۲۰۱۸). بنابراین، می‌توان گفت بسیاری از کودکان و نوجوانان با پدیده فقدان سازگار می‌شوند (پورتر و کلاریج^۴، ۲۰۲۱). با این وجود وقتی میلیون‌ها کودک و نوجوان در سراسر دنیا با فقدان پدر مواجهند، فشار روانی حاصل از آن می‌تواند عامل خطر قابل توجه و گسترده‌ای برای آسیب‌های روانی در جوامع باشد. چراکه اغلب نوجوانان پس از فقدان والدین در معرض استرس‌های ثانویه و چالش‌های فزاینده‌ای قرار می‌گیرند. به‌همین دلایل میزان استفاده نوجوانان از پاسخ‌های مقابله‌ای شناختی-رفتاری، متفاوت است و این پاسخ‌ها بر نحوه سازگاری فعلی و آتی آن‌ها اثر می‌گذارد (کمپاس و فاریز^۵، ۱۹۹۱). بنابراین، روش‌های سازگاری نوجوانان با فقدان پدر متفاوت است و همین موضوع بر سلامت آن‌ها اثر می‌گذارد. از این رو آشنایی با مکانیزم‌های سازگاری نوجوانان با فقدان والدین برای حفظ و ارتقای سلامت روانی آن‌ها امری مهم و ضروری است.

مرور پیشینه نظری

سازگاری^۶ یکی از مؤلفه‌های مهم رشد انسانی و سلامت روانی می‌باشد. اختلال در سازگاری با تغییرات زندگی موجب بروز مشکلات زیادی برای فرد می‌شود (برانن و همکاران^۷، ۲۰۱۳). بنابراین، سازگاری با فقدان پدر به‌عنوان یک تغییر مهم در زندگی امری بسیار حیاتی است.

سازگاری عبارت از توانایی رویارویی و کنار آمدن با شرایط گوناگون محیطی و درونی می‌باشد؛ که به‌عنوان یک رفتار و عملکرد هنجاری متناسب با سن تعریف می‌شود در فرایند سازگاری فرد دوره‌ای از زندگی خود را با عملکرد مطلوب در زمینه‌های رفتاری، عاطفی و اجتماعی طی می‌کند (تامپسون و همکاران^۸، ۱۹۹۲). بنابراین، می‌توان گفت سازگاری با فقدان پدر عبارت از طی موفقیت‌آمیز دوره سوگواری برای فقدان پدر همراه با عملکرد مطلوب است.

1. Dowdney

2. Worden

3. Walczak et al.

4. Porter & Claridge

5. Compas & Phares

6. Adjustment

7. Brannon et al.

8. Thompson et al.

عوامل مختلفی در سازگاری با فقدان والدین در دوران کودکی تأثیرگذار است: علت و نحوه مرگ، نوع بیماری، روش‌های مراسم تشییع و خاک‌سپاری (شیمشک ارسلان و همکاران^۱، ۲۰۲۲؛ آگیار و همکاران^۲، ۲۰۲۰)، کیفیت فرزندپروری، میزان خسارت‌های ثانویه، خصوصیات شخصی کودک و تأثیر ادراک‌شده از فقدان (لین و همکاران^۳، ۲۰۰۴)، مسائل مالی، فقدان‌های متعدد، کیفیت ارتباط با متوفی (بیشوپ^۴، ۲۰۱۸)، سطح عملکرد والد بازممانده و الگوی عزاداری بازمماندگان. والد بازممانده فرصت دارد الگوی مثبت عزاداری را نشان‌دهند و بحث‌های عاطفی باز در مورد سوگ را با کودک تسهیل-کند (فلهالت و همکاران^۵، ۲۰۱۸؛ هاین و همکاران^۶، ۲۰۰۸). وردن (۲۰۱۸)، نیز پنج عامل اصلی را در سازگاری کودک معین کرد: الف) انسجام خانواده: سطوح بالاتر نزدیکی خانواده و توانایی گفتگوی صریح در مورد فقدان، سازگاری بیشتری به دنبال دارد. ب) جنسیت والد مرحوم: از دست دادن مادر با سطوح بالاتر مشکلات عاطفی و رفتاری مرتبط بود. ج) علت مرگ: وقتی نوع مرگ ناگهانی نباشد، کودکان سازگاری بیش‌تری نشان می‌دهند. د) شرکت در عزاداری: شرکت در مراسم تشییع جنازه و دیگر مراسم یادبود با سازگاری مثبت همراه بود. ه) ادامه پیوند: کودکانی که ارتباط با مرحوم را حفظ کرده‌اند، به‌طور مطلوب‌تر با فقدان مواجه می‌شدند.

مدل حوادث انتقالی^۷ خطرات خاص و عوامل محافظتی را در سازگاری با فقدان مورد تأکید قرار می‌دهد. طبق این مدل به دنبال یک فقدان، معمولاً یک سری وقایع ثانویه مانند جدایی از خانواده، استرس والدین و بار مالی پدیدار می‌شود، که کودک باید یاد بگیرد خود را با آن‌ها سازگار کند. بنابراین در سازگاری با فقدان، تقویت عوامل محافظتی کودک و کاهش عوامل خطر ساز مهم است (هاین و همکاران، ۲۰۰۸).

از سوی دیگر تفاوت‌های فردی نیز در سازگاری با فقدان تأثیرگذار هستند. به‌عنوان نمونه کودکانی که به‌مرور از طریق افکار، رویاها، احساس مراقبت و درک آن‌ها قادر به ادامه ارتباط با والد گم‌شده هستند، بهتر از سایر کودکان با فقدان والدین کنار می‌آیند. همچنین کودکانی که به‌راحتی در مورد احساسات مربوط به سوگ بحث می‌کنند و تمایل بیشتری به بحث در مورد احساسات غم و اندوه خود با خانواده و دوستان دارند و حمایت دیگران را دریافت می‌کنند راحت‌تر با سوگ کنار می‌آیند (کوبلنز^۸، ۲۰۱۶؛ وردن، ۲۰۱۸). یکی از منابع مهم روانی-اجتماعی برای سازگاری و کنار آمدن با فقدان، مشکلات و شرایط ناگوار زندگی، انعطاف‌پذیری است (دیستلبرگ و همکاران^۹، ۲۰۱۵). افرادی که در

^۱. Şimşek Arslan

^۲. Aguiar et al.

^۳. Lin et al.

^۴. Bishop

^۵. Flahault et al.

^۶. Haine et al.

^۷. Transitional events model

^۸. Koblenz

^۹. Distelberg et al

مشکلات مقاومت بالایی دارند، خود را با شرایط نامساعد بیشتر وفق می‌دهند (خانلو و واری،^۱ ۲۰۱۴). چون سطح انعطاف‌پذیری افراد متفاوت است. بنابراین، روند سوگ نیز می‌تواند در افراد متفاوت باشد. در حوزه عوامل فردی مطالعات نشان داده‌است که تاب‌آوری^۲ می‌تواند محرک اساسی در تعدیل رشد فردی باشد (روتز،^۳ ۲۰۱۲). به عبارتی تاب‌آوری داشتن ظرفیت سازگاری با وقایع چالش‌برانگیز در زندگی است (واگنیلد و کالینز،^۴ ۲۰۰۹).

در این میان ایمان و باورهای مذهبی مانند یک سپر در برابر اضطراب‌های زندگی عمل می‌کنند و از این طریق به راهبردهای مقابله‌ای فرد کمک می‌کنند (فقهی و همکاران، ۱۳۹۲). به طور خاص، افرادی که به زندگی پس از مرگ اعتقاد دارند، نسبت به افرادی که چنین اعتقادی ندارند، روند سوگواری آسان‌تری را طی می‌کنند. اغلب افراد به دنبال مرگ یکی از عزیزانشان در پی رفتارهای مذهبی و معنوی هستند (بیشوپ، ۲۰۱۸). در واقع پس از رویارویی با ضربه و فقدان، تغییرات روانی مثبتی موسوم به PTG^۵ در افراد رخ می‌دهد (تدسکی و کالچون،^۶ ۲۰۰۴)؛ شامل بهبود روابط با دیگران، یافتن فرصت‌های جدید در زندگی، افزایش احساس توانمندی شخصی، رشد معنوی و قدردانی بیشتر از زندگی (جایاویکرمی و بلاکی،^۷ ۲۰۱۴).

سندل، ولچیک و آیرز^۸ (۲۰۲۱) با ارائه مدل تاب‌آوری زمینه‌ای^۹ استدلال کردند که روند بهبودی پس از سوگواری با فرآیند سازگاری و انعطاف‌پذیری مرتبط است. مدل تاب‌آوری زمینه‌ای، برخلاف سایر مدل‌های تاب‌آوری که بر فرایندهای درون‌فردی تأکید دارند، بر هم‌کنش عوامل فردی و محیطی تأکید می‌کند. طبق این مدل، فرآیند سازگاری پس از فقدان مربوط به سازماندهی دوباره نظام‌های اجتماعی محیطی و فردی است. این فرآیند به فرد اجازه می‌دهد تا نیازهای اساسی خود را برآورده کند و عملکرد کافی خود را در نظام‌های مختلف تسهیل کند.

در مجموع یافته‌ها حاکی از آن است که کودکان برحسب تعامل عوامل فردی و محیطی می‌توانند در مقابل مرگ والدین مقاومت و سازگاری نشان دهند و حتی ممکن است از این فقدان برای خود معنایی بیابند (هارد،^{۱۰} ۲۰۰۴). اما یک نظام پشتیبانی اجتماعی قوی برای سازگاری این کودکان بسیار حیاتی است (اپلر،^{۱۱} ۲۰۰۸؛ لیتج و دریگرو،^{۱۲} ۲۰۲۳، گلوزه و پوالین،^{۱۳} ۲۰۱۴).

¹. Khanlou & Wray

². resilience

³. Rutter

⁴. Wagnild & Collins

⁵. Posttraumatic Growth

⁶. Tedeschi & Calhoun

⁷. Jayawickreme & Blackie

⁸. Sandler, Wolchik, & Ayers

⁹. Contextual Resilience Model

¹⁰. Hurd

¹¹. Eppler

¹². Lytje & Dyregrov

¹³. Glozah & Pevalin

در مجموع در بستر فرهنگی خاص افراد داغ‌دیده، این عوامل ممکن است با هم متفاوت باشند. از این رو مکانیزم‌های سازگاری^۱ که افراد در برخورد با چالش‌های زندگی در پیش می‌گیرند، نیز ممکن است متفاوت باشد.

مرور پیشینه پژوهشی

در مورد مکانیزم‌های سازگاری با فقدان پژوهش‌های زیر در دسترس پژوهشگران بود:

ایزما و همکاران^۲ (۲۰۲۳) و دوپلیس^۳ (۲۰۲۳) نشان دادند که ذهن‌آگاهی و مدیریت افکار به کاهش علائم آسیب‌شناسی روانی و غم و اندوه پس از فقدان، کمک می‌کند. همچنین تانگ و همکاران^۴، (۲۰۱۹) و هوانگ^۵، (۲۰۲۲) نشان دادند که ذهن‌آگاهی با اضطراب، افسردگی و علائم غم و اندوه طولانی ارتباط منفی دارد.

در زمینه گوش کردن به موسیقی به‌عنوان یک راهبرد سازگاری با فقدان، هلیارد^۶ (۲۰۰۱) دریافت که ترکیبی از مداخلات موسیقی درمانی گروهی (به‌عنوان مثال آواز و بازی فعال، تجزیه و تحلیل غزل و ترانه‌سرایی) علائم سوگ و مشکلات رفتاری را به‌طور قابل توجهی کاهش می‌دهد. همچنین مک‌فران و همکاران^۷ (۲۰۱۰) نیز در یک مطالعه ترکیبی روی نمونه‌ای از نوجوانان که در موسیقی درمانی گروهی به سرودن ترانه، بداهه‌نوازی در سازهای کوبه‌ای یا گوش دادن به موسیقی با تجزیه و تحلیل غزل پرداختند، نشان دادند که موسیقی درمانی رفتارهای مقابله‌ای مانند ابراز اندوه، جستجوی کمک و حل مسأله را در آنان افزایش می‌دهد. دالتون و کروت^۸، (۲۰۰۵) نیز در پژوهش خود نشان دادند که موسیقی درمانی و به‌ویژه ترانه‌سرایی توان بهبود مهارت‌های پردازش سوگ در کودکان و نوجوانان را دارد. در مورد حمایت توسط والد بازمانده تورلورن و همکاران^۹ (۲۰۲۳) و در مورد حمایت اجتماعی از کودکان در سوگ پدر، تان و اندرسن^{۱۰} (۲۰۲۱) نشان دادند که حمایت و نزدیکی عاطفی در غم، با رشد شخصی همبستگی مثبت دارد و از رنج طولانی مدت فرزندان سوگوار جلوگیری کند (بیرگیستوتیر و همکاران^{۱۱}، ۲۰۲۳).

احمدی و دارایی (۱۳۹۶) دریافتند که آموزش صبر بر کاهش سوگ، تسهیل رشد و تمام زیرمقیاس‌های رشد پس از ضربه، شامل قدرت شخصی، ارتباط با دیگران، شیوه‌های جدید، ارزش

1. adjustmental mechanisms

2. Eisma et al.

3. Duplace

4. Tang et al.

5. Huang

6. Hilliard

7. McFerran et al.

8. Dalton & Krout

9. Tureluren et al.

10. Ton & Andriessen

11. Birgisdóttir

زندگی و تغییر معنوی مؤثر است. درزمینه مقابله اقتصادی احمدی و همکاران (۱۴۰۱) به این نتیجه رسیدند که پدیده کودک کار مربوط به شرایط و بستر آن از جمله فشار خانوادگی، کودک به‌مثابه تأمین نیاز مالی و صنعت درآمدزاست. اکبری دستک (۱۳۹۵)، هم قناعت را براساس کتاب نهج‌البلاغه، عامل آرامش روانی بیان کرده است. اسکندری و همکاران (۱۳۹۸)، دریافتند که تاب‌آوری روانشناختی از طریق خودکارآمدی و معنا در زندگی و حمایت اجتماعی پیش‌بینی می‌شود.

درمورد باورها و رفتارهای مذهبی به‌عنوان یکی از مکانیزم‌های سازگاری با فقدان، اپلر (۲۰۰۸) نشان داد که کودکان اندوهگین با وجود ابراز علائم سوگ احساسات مثبتی مانند شادی، امید و جستجوی معنا را نیز به نمایش می‌گذارند. همچنین اسمیت و همکاران^۱ (۱۹۹۲) نشان دادند که افرادی که اعتقادات اخروی بالایی داشتند، سلامت معنوی بیشتر و اجتناب کمتری از افکار مرتبط با مرگ را پس از فقدان نشان دادند. درنتیجه، شاید بتوان گفت افراد مذهبی از امکانات بهتری برای مقابله با پیامدهای عاطفی فقدان برخوردارند. کروئر و همکاران^۲، (۲۰۱۳) نیز آثار مثبت مذهب در حفظ سلامت روان افراد سوگوار را مطالعه کرده‌اند. ادراکات افراد از معنویت هم در مقابله افراد با فقدان حائز اهمیت است (ارلیکس، شیو و کوتس^۳، ۲۰۲۲).

ملاحظه می‌شود هیچ‌کدام از پژوهش‌ها به‌طور خاص و مبسوط در پی شناسایی فرایند سازگاری به یک روش مناسب نبوده‌اند. بنابراین با توجه به ضرورت مطالعه نحوه سازگاری نوجوانان با فقدان پدر به‌منظور پیشگیری از اثرات سو و آسیب‌های روانی ناشی از آن به‌ویژه در دوران حساس نوجوانی، احتمال تفاوت‌های فرهنگی در مکانیزم‌های سازگاری افراد داغ‌دیده، همچنین محدودیت مطالعات در این زمینه، این مطالعه جهت بررسی و درک تجربه مشارکت‌کنندگان درمورد مکانیزم‌های سازگاری با فقدان پدر، با رویکرد کیفی و به‌روش پدیدارشناسی درپی پاسخگویی به این سؤال بود که مکانیزم‌های سازگاری دختران نوجوان با فقدان پدر در شهر تبریز کدامند؟

روش‌شناسی پژوهش

جهت درک کیفی مکانیزم‌های سازگاری دختران نوجوان با فقدان پدر، از رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی^۴ استفاده گردید. بافت مطالعه دختران نوجوان تبریزی بود که در زمان کودکی پدر خود را بر اثر بیماری از دست داده بودند و هنگام انجام پژوهش بین ۱۹-۱۵ سال سن داشتند. به‌علاوه این دختران تمایل به مشارکت در پژوهش داشتند و توانایی ارائه اطلاعات مفید در رابطه با موضوع پژوهش را داشتند. مشارکت‌کنندگان به روش نمونه‌گیری هدفمند^۵ طبق ملاک‌های پژوهش انتخاب شدند.

^۱.Smith et al.

^۲.Currier et al.

^۳.Earlix, Shive & Coats

^۴.Phenomenology

^۵.purposive sampling

نمونه‌گیری تارسیدن به اشباع داده‌ها یعنی پس از آن که اطلاعات جدیدی در ارتباط با پدیده مورد بررسی به دست نیامد، ادامه یافت. در نهایت هفت مشارکت‌کننده در پژوهش شرکت داشتند.

جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها.

داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه‌ساختاریافته^۱ جمع‌آوری گردید. مصاحبه‌ها با رضایت مشارکت‌کنندگان در محل تحصیل‌شان انجام شد و با پرسش کلی حول موضوع شیوه سازگاری با فقدان پدر شروع و بر اساس روایت مشارکت‌کنندگان پیگیری می‌شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کلایزی^۲ استفاده شد. این روش شامل خواندن اطلاعات مهم هر مصاحبه و درک مفاهیم آن‌ها، استخراج جملات مهم در رابطه با پدیده مورد مطالعه، فرمول‌بندی مفاهیم یعنی اختصاص دادن مفاهیم خاص به جملات استخراج شده، دسته‌بندی مفاهیم مشترک، رجوع به مصاحبه‌ها و مقایسه افکار و ترکیب آن‌ها، توصیف نهایی پدیده مورد پژوهش و در پایان برگرداندن توصیف پدیده‌ها به شرکت‌کنندگان به منظور معتبرسازی نتایج است. جهت تسهیل تحلیل از نرم‌افزار مکس کیودا^۳ استفاده شد.

به منظور بررسی اعتبار و صحت داده‌های پژوهش معیارهای باورپذیری^۴، انتقال‌پذیری^۵، اطمینان‌پذیری^۶ و تاییدپذیری^۷ در نظر گرفته شد. باورپذیری، از طریق سه سوسازی و بازبینی متن مصاحبه‌ها توسط گروه پژوهش احراز شد. برای انتقال‌پذیری سعی شد مشارکت‌کنندگان با بیشترین تنوع در ویژگی‌های جمعیت‌شناختی انتخاب شوند. برای اطمینان‌پذیری داده‌ها از روش تحلیل کلایزی استفاده شد و برای تأییدپذیری سعی شد تا گروه پژوهش سوگیری‌های خود را در حد امکان در مطالعه دخالت ندهند.

شیوه اجرای پژوهش

ابتدا فراخوان شرکت در پژوهش به مدارس ارسال گردید. سپس از بین داوطلبان، افراد مناسب برای شرکت در پژوهش انتخاب و نفر به نفر دعوت به مصاحبه گردیدند. هر مصاحبه پس از اطمینان‌دادن به شرکت‌کنندگان در مورد محرمانگی اطلاعات و استفاده از کدهای عددی به جای اسامی و کسب اجازه از آن‌ها جهت ضبط مصاحبه‌ها با تلفن همراه اجرا می‌شد. مدت مصاحبه‌ها ۶۰-۴۵ دقیقه بود. هر مصاحبه به دقت روی کاغذ پیاده‌سازی می‌شد و سپس جهت تحلیل داده‌ها آماده می‌شد. بعد از تایپ و بارگذاری در نرم‌افزار، کدگذاری و طبقه‌بندی مفاهیم انجام می‌شد. پس از اشباع داده‌ها، نمونه‌گیری متوقف شد.

1. semi structured interview

2. Colaizzi

3. MAX Qualitative Data Analyses₂₀ (MAXQDA₂₀)

4. credibility

5. transferability

6. dependability

7. confirmability

یافته‌ها

در این پژوهش تعداد ۷ دختر دانش‌آموز دارای ملاک‌های ورود، شرکت کردند، که یک نفر ۱۵، دوفنر ۱۶، یک نفر ۱۷، یک نفر ۱۸ و دوفنر ۱۹ ساله بودند. از این تعداد دوفنر در دوسالگی، یک نفر در سه‌سالگی، یک نفر در چهارسالگی، یک نفر در پنج‌سالگی و دوفنر در یازده‌سالگی پدر خود را از دست داده بودند.

در نتیجه فرایند کاهش داده‌ها ۱۹۲ کد، ۲۶ مفهوم ابتدایی، شش مقوله فرعی و سه مقوله اصلی شناسایی گردید. یافته‌ها نشان داد مشارکت‌کنندگان مکانیزم‌های سازگاری مختلفی با فقدان پدر داشتند. اغلب مشارکت‌کنندگان بیان کردند که به شکل‌های مختلف دردهای ناشی از سوگ و شرایط فقدان را التیام بخشیده‌اند؛ به طوری که بیشتر آن‌ها از شرایط نامطلوب فقدان راهی برای رشد و تعالی خود یافته بودند. در مقابل عده کمی با سازگاری و تسلیم‌شدن در برابر شرایط و غرق‌شدن در حسرت و ناامیدی با آسیب‌های روانی مواجه شده بودند. آن‌ها سازگاری را به شکل پذیرش و کنار آمدن با فقدان و حل مسایل ناشی از آن ادراک می‌کردند. ساختار مفاهیم مربوط به مکانیزم‌های سازگاری دختران با فقدان پدر، در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. ساختار مفاهیم مربوط به مکانیزم‌های سازگاری

م. اصلی	م. فرعی	مفاهیم	روایت‌های نمونه
جوهرکتاری	مدیریت افکار	فراموش کردن	می‌گم این بارم گذشت از یادم می‌برم (مشارکت‌کننده ۱، Pos.13).
		بی‌توقعی	از هیچ‌کس هیچ‌انتظاری ندارم (مشارکت‌کننده ۱، Pos.22).
		پذیرش شرایط سرگرم کردن خود	این شرایط منه و این دیگه زندگی منه باید قبول کنم (مشارکت‌کننده ۲، Pos.16). با یادگیری زبان، گوش دادن به موسیقی خودمو آروم می‌کنم (مشارکت‌کننده ۱، Pos.18).
	جوهرکتاری	افزایش آگاهی	کتاب خوندم زیاد (مشارکت‌کننده ۱، Pos.18).
		خوش‌بینی به آینده	به آینده نگاه مثبتی دارم (مشارکت‌کننده ۲، Pos.27).
		مروور خاطرات	خاطراتی که به ذهنم می‌آد و می‌گذره (مشارکت‌کننده ۴، Pos.16).
مدیریت هیجانات	گریه کردن	آن قدر گریه می‌کنم تا آروم شم (مشارکت‌کننده ۵، Pos.10).	
	درددل با مزار	می‌رم سر مزار پدرم حرف می‌زنم، درد دل می‌کنم (مشارکت‌کننده ۴، Pos.11).	
	درددل با خود	وقتی تنهام با خودم درد دل می‌کنم (مشارکت‌کننده ۱، Pos.18).	
	حرف زدن با مادر	مادرم وقتی ناراحتم خیلی با من حرف می‌زنه (مشارکت‌کننده ۴، Pos.16).	
اجتماعی	خوش رفتاری	من آدم صبوری‌ام (مشارکت‌کننده ۱، Pos.13).	
	مقابله‌به‌مثل	خودمو با اونا وفق می‌دم و خوب رفتار می‌کنم (مشارکت‌کننده ۱، Pos.22). با خودشان همان گونه که با من حرف می‌زنن، رفتار می‌کنم (مشارکت‌کننده ۱، Pos.24).	
مقابله	مدیریت هزینه	از اینترنت سوال پیدا کرده و می‌خوندم و کمبود کتاب‌ها را جبران می‌کردم (مشارکت‌کننده ۲، Pos.27).	
	استقلال مالی	سعی می‌کنم درسمو خوب بخونم تا به کار خوب پیدا کنم و دستم تو جیب خودم بره (مشارکت‌کننده ۴، Pos.29).	
	مشارکت مالی	مشارکتی و هرکاری کنیم پولو به مامان می‌دیم (مشارکت‌کننده ۳، Pos.23).	

خشنودسازی پدر	اگر موفق و شاد باشم پدرم هم خوشحال می‌شه (مشارکت‌کننده ۵، Pos.11).	ب ر ن ا م ن
رفتارهای مذهبی	نماز می‌خونم قرآن می‌خونم تا دلم آروم بگیره (مشارکت‌کننده ۴، Pos.16).	
آشنی با زندگی	فکر نمی‌کنم که چون پدرم مرده کل زندگی رو رها کنم (مشارکت‌کننده ۳، Pos.27).	
خودشناسی	خودمو بهتر می‌شناسم (مشارکت‌کننده ۱، Pos.18).	ج
خوداتکایی	سعی می‌کنم کارمو خودم انجام بدم (مشارکت‌کننده ۳، Pos.35).	
برنامه‌ریزی	با برنامه‌ریزی برای آینده و زندگیم شاخه‌هایی مشخص کردم (مشارکت‌کننده ۱، Pos.20).	
تلاش‌گری	من به خودم می‌گم درستو خوب بخون تا کاری پیدا کنی (مشارکت‌کننده ۴، Pos.29).	د ن ا م ن
مسئولیت‌پذیری	به مادرم حس مسئولیت دارم (مشارکت‌کننده ۲، Pos.26).	
حمایت از هم‌شیران	برادرامو برای رسیدن به آرزوهاشون راهنمایی کنم (مشارکت‌کننده ۵، Pos.15).	

طبق اطلاعات جدول ۱، مکانیزم‌های سازگاری دختران نوجوان با فقدان پدر، سه مقوله اصلی خودکنترلی، مقابله و رشد را در بر می‌گرفت، که در ادامه شرح داده می‌شود:

الف) خودکنترلی

این مقوله مفاهیم مدیریت افکار (فراموش کردن، بی‌توقعی، پذیرش شرایط، سرگرم کردن خود، افزایش آگاهی، خوش بینی به آینده) و مدیریت هیجانات (مرور خاطرات پدر، گریه کردن، درد دل با مزار پدر، درد دل با خود، حرف زدن با مادر، صبوری) را در بر می‌گرفت. اغلب مشارکت‌کنندگان بیان کردند که پس از فقدان پدر از طریق نادیده گرفتن و فراموش کردن وقایع و عوامل یادآور فقدان پدر، کاهش سطح انتظارات از دیگران، پذیرفتن سختی‌ها و مشکلات پیش آمده در زندگی و افزایش علم و آگاهی خود در زمینه برخورد با سوگ پدر و سرگرم کردن خود با فعالیت‌های سازنده مثل مطالعه، گوش دادن به موسیقی، رفتن به گردش و ایجاد نگرشی مثبت به زندگی، سعی در مدیریت افکار خود داشتند. مشارکت‌کنندگان همچنین اذعان کردند که از طریق درد دل با خود و رفتن بر سر مزار پدر و گریه کردن و حرف زدن و درد دل با مادر و سعی بر صبر و بردباری، هیجانات ناشی از سوگ و فقدان پدر را التیام می‌بخشیدند.

ب) مقابله

این مقوله مفاهیم مقابله اجتماعی (خوش رفتاری، مقابله به مثل) و مقابله اقتصادی (مدیریت هزینه، استقلال مالی، مشارکت مالی) را در بر می‌گرفت. برخی از مشارکت‌کنندگان در برابر رفتارهای نامناسب دیگران، در شرایط فقدان پدر، مانند دخالت آن‌ها در امور زندگی‌شان، رفتارهای صبورانه، سکوت و بی‌توجهی را توصیف کردند. اما اغلب مشارکت‌کنندگان با روابط تنش‌زایی چون رفتار متقابل بد، عصبانیت و احساس ناراحتی از این روابط را توصیف کردند. همچنین اغلب مشارکت‌کنندگان مقابله اقتصادی را چنین توصیف کردند که چون از نظر اقتصادی در فقر مالی قرار داشتند و در تأمین مخارج زندگی با مشکل مواجه بودند، با توجه به تورم موجود، نگران تهیه جعبه‌های بودایی بودند. برای کاهش این فشارها

از قناعت در زندگی و مشارکت مالی با خانواده، سازگاری نشان می‌دادند و همچنین با خوب درس خواندن، در تلاش برای یافتن شغلی در آینده و دستیابی به استقلال مالی بودند.

ج) رشد

این مؤلفه مفاهیم معناجویی (خشنودسازی پدر، رفتارهای مذهبی، آشتی با زندگی) و بالندگی (خودشناسی، خوداتکایی، برنامه‌ریزی، تلاش‌گری، مسئولیت‌پذیری، حمایت از همشیران) را دربر می‌گرفت. بیشتر مشارکت‌کنندگان معناجویی در زندگی را از طریق جستجوی آرامش با معنویات و رفتارهای دینی و مذهبی مثل نماز و قرآن خواندن، همچنین انجام رفتارهایی مثل دعا و نذری برای او و داشتن رفتارهای صحیح برای شادی روح پدر بیان کردند و سرانجام آشتی با زندگی و ازسرگرفتن دوباره آن در نبود پدر، را از روش‌های سازگاری خود توصیف کردند. اغلب مشارکت‌کنندگان اذعان کردند که از شرایط فقدان برای رشد و تعالی و نگاه امیدبخش به زندگی بهره‌جسته‌اند. آنان چنین بیان کردند که شرایط جدید موجب شده تا به نقاط ضعف و قدرت خود بیشتر پی ببرند و در زندگی سعی کنند روی پای خود بایستند و آسوده خاطر نباشند و خود مسئولیت امور زندگی را بپذیرند و به این نتیجه رسیده بودند که برای کاهش فشار زندگی، حمایت از سایر اعضای خانواده و داشتن زندگی مطلوب، باید برنامه‌ریزی و تلاش مضاعف داشته باشند.

بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه با هدف شناسایی مکانیزم‌های سازگاری دختران نوجوان با فقدان پدر انجام شد و یافته‌ها نشان داد که دختران نوجوان فاقد پدر در تبریز سازگاری با فقدان پدر را با مؤلفه‌های خودکنترلی، مقابله و رشد توصیف کردند. آن‌ها سازگاری را به صورت پذیرش و کنار آمدن با فقدان و حل مسائل ناشی از آن ادراک می‌کردند. دریدر و همکارانش^۱ (۲۰۰۸) نیز معتقدند فرد برخوردار از سازگاری روانی در پاسخ به محرک‌هایی که بر او وارد می‌شود بهترین واکنش را نشان می‌دهد، بنابراین می‌تواند به حد کافی فعالیت کند، از استرس و تعارض دوری کند، با مشکلات روبرو شود، با فکرکردن درباره آن‌ها تصمیم گرفته و عمل کند، از زندگی لذت ببرد، عواطف و احساساتش را کنترل کند و تصویر ذهنی و اعتمادبه‌نفس خوبی داشته باشد.

نخستین مؤلفه مکانیزم‌های سازگاری دختران نوجوان با فقدان پدر، خودکنترلی شامل مدیریت افکار (فراموش کردن، بی‌توقعی، پذیرش شرایط، سرگرم کردن خود، افزایش آگاهی، خوش‌بینی به آینده) و مدیریت هیجانات (مرور خاطرات پدر، گریه کردن، درددل با مزار پدر، درددل با خود، حرف‌زدن با مادر، صبوری) بود. این نتایج با نتایج پژوهش‌های ایزما و همکاران (۲۰۲۳)؛ تانگ و همکاران (۲۰۱۹)؛ دوپلیس (۲۰۲۳) و هوانگ (۲۰۲۲) در مفاهیم مدیریت افکار، فراموشی و نادیده‌گرفتن افکار، دالتون

^۱. De Ridder et al.

و کروت (۲۰۰۵)؛ مکفران و همکاران (۲۰۱۰) و هلیارد (۲۰۰۱) در مفهوم سرگرم کردن خود با موسیقی، بیرگیستوتیر و همکاران (۲۰۲۳)؛ تان و اندرسن (۲۰۲۱)؛ تورلورن و همکاران (۲۰۲۳)؛ دالتون و کروت (۲۰۰۵)؛ مکفران و همکاران (۲۰۱۰)؛ در مفهوم حمایت عاطفی مادر و احمدی و دارایی (۱۳۹۶) در مفهوم صبر همخوانی دارد. مطالعاتی که ذکر شد، رابطه بین ذهن‌آگاهی و آسیب‌شناسی روانی پس از فقدان را بررسی کرده‌اند. از سوی دیگر، مادر به‌عنوان عامل مهمی و منبع حمایت عاطفی فرزند می‌تواند به کنترل هیجانات فرد کمک کند. چرا که حمایت عاطفی یک عامل مهم در حفظ سلامت روان افراد سوگوار است (لنگفورد و همکاران^۱، ۱۹۹۷). یک مراقب حمایت‌کننده اغلب عامل کلیدی تاب‌آوری در کودکان است. بنابراین، برنامه‌های فرزندپروری مثبت کمک می‌کند تا والد روابط قوی‌تری با فرزندان خود ایجاد کنند، چالش‌های رفتاری آن‌ها را مدیریت کنند و از آن‌ها در جامعه محافظت کنند (فلوالت، ۲۰۱۸؛ برگمن^۲، ۲۰۱۷).

دومین مؤلفه مکانیزم‌های سازگاری، مقابله بود، که مفاهیم مقابله اجتماعی (خوش‌رفتاری، مقابله به‌مثل) و مقابله اقتصادی (مدیریت هزینه، استقلال، مشارکت) را شامل می‌شد. این نتایج با نتایج پژوهش‌های اکبری‌دستک (۱۳۹۵) در مفهوم مدیریت هزینه (قناعت)، احمدی و همکاران (۱۴۰۱)؛ در مفهوم مشارکت مطابقت دارد. سازگاری اجتماعی به تعامل و سازش‌یافتگی فرد با افراد و ساختارهای اجتماعی، عدم نگرانی در مواجهه با مردم مرتبط است. از آن‌جا که سازگاری دارای طیف گسترده‌ای است و ابعاد اجتماعی، خانوادگی، عاطفی، بهداشتی، شغلی و ازدواج را دربرمی‌گیرد، برخی از صاحب‌نظران سازگاری اجتماعی را در رأس سایر ابعاد در نظر می‌گیرند. سازگاری اجتماعی شامل سازگاری فرد با محیط اجتماعی خود است که این سازگاری با تغییر دادن خود و یا محیط به‌دست آید (ابراهیمی و همکاران، ۱۳۹۴). برخی از پژوهشگران سازگاری اجتماعی را با مهارت‌های اجتماعی برابر می‌دانند (یحیی‌محمودی و همکاران، ۱۳۹۲) از دیدگاه آن‌ها مهارت اجتماعی توانایی ایجاد ارتباط متقابل با دیگران در زمینه خاص و به‌شیوه خاص است که در جامعه قابل قبول و با ارزش باشد. برای تبیین سازگاری اقتصادی می‌توان گفت، امام علی (ع) می‌فرماید: «من اتحف العفه و القناعه حالفه العزهر کسی که گوهر عفت و قناعت به وی تحفه داده شود، قطعاً عزت و سربلندی نیز با وی همراه و هم‌قسم شده است» (آمدی، ۱۳۷۸، ج ۱: ۳۸۶). براساس کلام حضرت علی (ع)، خداوند متعال قناعت و نیز سلامت جسمی را به‌عنوان بهترین قسمت‌ها در میان بندگان خویش به‌ودیعه نهاده است و قناعت وسیله‌ای برای سلامتی روح و روان انسان و سلامت جسم، قرین و همکار یکدیگر هستند؛ که هر دو در نهایت به پرورش انسان فکور و هدف‌دار در زندگی کمک می‌کنند. همچنین خودکارآمدی عاملی اثرگذار در سازگاری و

1. Langford et al.

2. Bergman et al.

توانایی افراد برای پیش‌بینی مؤثر راه‌حل مسأله و شامل راه‌کارهایی برای مقابله با تغییرات زندگی می‌باشد (سانتوس و همکاران^۱، ۲۰۱۴).

مؤلفه سوم مکانیزم‌های سازگاری، رشد بود؛ که شامل مفاهیم معناجویی (خشنودسازی پدر، رفتارهای مذهبی، آشتی با زندگی) و بالندگی (خودشناسی، خودتکایی، برنامه‌ریزی، تلاش‌گری، مسئولیت‌پذیری، حمایت از همشیران) بود. این نتایج با نتایج پژوهش‌های اپلر (۲۰۰۸)؛ اسکندری و همکاران (۱۳۹۸)؛ کروثر و همکاران (۲۰۱۳) در مؤلفه معناجویی و رفتارهای مذهبی همخوانی دارند. در تبیین این نتایج می‌توان گفت فعالیت‌های مذهبی مانند نماز خواندن، فعالیت‌های معنوی مانند قدردانی از طبیعت با علائم اندوه و افسردگی کمتر، مرتبط است (هائورن و همکاران^۲، ۲۰۱۶). انعطاف‌پذیری یک منبع مهم روانی-اجتماعی برای افراد برای کنار آمدن با فقدان، مشکلات سخت و شرایط ناگوار است. مطالعات نشان داده است که تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری می‌تواند محرک اساسی در رشد فردی باشد (روتز، ۲۰۱۲). افرادی که از مقاومت بالایی برخوردارند تمایل دارند خود را به‌خوبی با شرایط وفق دهند (خانلو و واری، ۲۰۱۴).

محدودیت‌هایی در پژوهش وجود داشت؛ از جمله همزمانی آن با شیوع بیماری کرونا در جهان و عدم تمایل مادر برخی مشارکت‌کنندگان برای حضور آنان در جلسه مصاحبه بود. برخی دیگر به دلیل ویژگی‌های شخصیتی و ممانعت از جریحه‌دار شدن غرورشان تمایلی به‌روایت برخی از تجارب خود نداشتند. باوجود این براساس نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود مشاوران و درمانگران در مسائل دختران نوجوان فاقد پدر در آموزش مهارت‌های جدید سازگاری بهتر با شرایط زندگی، یافته‌های استخراج‌شده از این پژوهش را مورد توجه قرار دهند. همچنین پیشنهاد می‌شود الگوها و برنامه‌هایی در زمینه آموزش و مشاوره مناسب والدین بازمانده برای روابط مؤثر با فرزندان سوگوار طراحی شود. پیشنهاد می‌شود پژوهش در سایر مناطق بومی و روی پسران و در دوره‌های دیگر زندگی مثل جوانی و میان‌سالی انجام شود.

ملاحظات اخلاقی

رعایت اخلاق پژوهش: این مطالعه تحت موازین اخلاقی انجام شده است.

حمایت مالی: پژوهشگران هیچ‌گونه حمایت مالی از سازمانی دریافت نکرده‌اند.

سهم نویسندگان: این مقاله با مشارکت نویسندگان اول و سوم در اجرای پژوهش، نگارش و ویرایش مقاله تهیه شده است. نویسنده دوم راهنما و مسئول مقاله است.

تضاد منافع: این پژوهش با هیچ مطالعه‌ای مستقیم یا غیرمستقیم تعارض منافع ندارد.

تشکر و قدردانی: پژوهشگران از تمام مشارکت‌کنندگان، اولیا و مدیران مدارس قدردانی می‌کنند.

¹. Santos et al.

². Hawthorne et al.

منابع

- آمدی، عبدالواحد. (۱۳۷۸). *غررالحکم و دررالکلم*. ترجمه و شرح سیدهاشم رسولی محلاتی. جلد ۱، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی. [لینک]
- ابراهیمی، مرتضی، کرمی، جهانگیر، و برازنده چقایی، سمیه. (۱۳۹۴). مداخله‌ای در سازگاری اجتماعی و کاهش رفتارهای تکانشی دانش آموزان پسر مبتلا به ناتوانی ریاضی: اثربخشی و کارآمدی آموزش والدین با رویکرد آدلری. *ناتوانی‌های یادگیری*، ۵(۱) ۷-۳۱. [لینک]
- احمدی، خدابخش و دارایی، عاطفه. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش صبر بر کاهش سوگ و تسهیل رشد پس‌ازضربه. *روانشناسی فرهنگی*، ۱۱(۱)، ۱۳۱-۱۱۴. DOI. 20.1001.1.25887211.1396.1.1.7.4 [لینک]
- احمدی، علی‌یار، میرفردی، اصغر، آقایاری هیر، توکل، کاروانی، عبداللطیف، دلاور، مریم‌السادات، گراوند، فاطمه و امیری، ایلناز. (۱۴۰۱). واکاوی معنایی کودک کار از دیدگاه کارشناسان اجتماعی، مسایل اجتماعی ایران، ۱۱۳(۱)، ۳۶۸-۳۳۹. DOI.10.22059/IJSP.2022.90890 [لینک]
- اسکندری، الهام، جلالی، ایوب، موسوی، مرضیه و اکرمی، ناهید. (۱۳۹۸). پیش‌بینی تاب‌آوری روان‌شناختی براساس حمایت اجتماعی و سبک دل‌بستگی با میانجی‌گری خودکارآمدی و معنا در زندگی. *روانشناسی مثبت*، ۵(۲)، ۳۰-۱۷. DOI. 10.22108/ppls.2019.116694.1721 [لینک]
- اکبری دستک، فیض‌اله. (۱۳۹۵). جایگاه فرهنگ قناعت (اقدام و عمل) و کارکردهای آن در تبیین و تحکیم مبانی اقتصاد مقاومتی از نگاه تعالیم اسلامی. *بصیرت و تربیت اسلامی*، ۱۳(۳۶)، ۴۷-۲۷. [لینک]
- فقهی، حمیده، سعادتجو، علیرضا و دستجردی، رضا. (۱۳۹۲). بررسی سازگاری روانی اجتماعی بیماران دیابتی نوع دو مراجعه کننده به مرکز دیابت شهرستان بیرجند در سال ۱۳۹۲. *مراقبت‌های نوین*، ۱۰(۴)، ۲۵۶-۲۴۹. [لینک]
- یحیی محمودی، ندا، ناصح، اشکان، صالحی، سیروس و تیزدست، طاهر. (۱۳۹۲). اثربخشی آموزش گروهی مهارت‌های اجتماعی مبتنی بر قصه‌گویی بر مشکلات رفتاری پرونی‌سازی شده کودکان، *روانشناسی تحولی*، ۹(۳۵)، ۲۴۹-۲۵۷. [لینک]

References

- Abdelnoor, A., & Hollins, S. (2004). The effect of childhood bereavement on secondary school performance. *Educational Psychology in Practice*, 20(1), 43-54. <https://doi.org/10.1080/0266736042000180401> [Link]
- Aguiar, A., Pinto, M., & Duarte, R. (2020). Grief and mourning during the COVID-19 Pandemic in Portugal. *Acta Medica Portuguesa*, 33(9), 543-545. <https://doi.org/10.20344/amp.14345> [Link]
- Ahmadi, A., Mirfardi, A., Aghayari Heer, T., Karwani, A.L, Delavar, M.E, Grvand, F., & Amiri, E. (1401). Analyzing the meaning of child labor from the perspective of social experts, *Social Issues of Iran*, 13(1), 368-339. [HTTPS://DOI.ORG/10.22059/IJSP.2022.90890](https://doi.org/10.22059/IJSP.2022.90890) [Link] (Text in Persian)
- Ahmadi, Kh. & Darayi, A. (2016). The effectiveness of patience training on reducing grief and facilitating post-stroke growth. *Cultural Psychology*, 1(1), 114-131. DOI.10.1001.1.25887211.1396.1.1.7.4 [Link] (Text in Persian)

- Akbari Dastak, F. (2015). The position of the culture of contentment (action and action) and its functions in explaining and consolidating the foundations of resistance economy from the perspective of Islamic teachings. *Islamic Insight and Education*, 13(36), 27-47. [Link] (Text in Persian)
- Amodi, A. (1378). *Gorarol-Hekam and Dorarol-Kalem*. Translated and explained by Seyyed Hashem Rasouli Mahalati. Volume 1, Tehran: Farhang Islamic Publishing House. [Link] (Text in Persian)
- Andriessen, K., Krysinska, K., Hill, N. T., Reifels, L., Robinson, J., Reavley, N., & Pirkis, J. (2019). Effectiveness of interventions for people bereaved through suicide: a systematic review of controlled studies of grief, psychosocial and suicide-related outcomes. *BMC psychiatry*, 19, 1-15. <https://doi.org/10.1186/s12888-019-2020-z> [Link]
- Andriessen, K., Krysinska, K., Rickwood, D., & Pirkis, J. (2020). It Changes Your Orbit: The Impact of Suicide and Traumatic Death on Adolescents as Experienced by Adolescents and Parents. *Environmental Research and Public Health*, 17(24), 9356. <https://doi.org/10.3390/ijerph17249356> [Link]
- Arnold, R. (2020). Navigating loss through creativity: Influences of bereavement on creativity and professional practice in art therapy. *Art Therapy*, 37(1), 6-15. <https://doi.org/10.1080/07421656.2019.1657718> [Link]
- Asgari, Z., & Naghavi, A. (2020). The experience of adolescents' post-traumatic growth after sudden loss of father. *Loss and Trauma*, 25(2), 173-187. <https://doi.org/10.1080/15325024.2019.1664723> [Link]
- Bellini, S., Erbuto, D., Andriessen, K., Milelli, M., Innamorati, M., Lester, D., Sampogna, G., Fiorillo, A., & Pompili, M. (2018). Depression, hopelessness, and complicated grief in survivors of suicide. *Frontiers in Psychology*, 9, 198. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.00198> [Link]
- Berg, L., Rostila, M., & Hjern, A. (2016). Parental death during childhood and depression in young adults – a national cohort study. *Child Psychology and Psychiatry*, 57(9), 1092–1098. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12560> [Link]
- Bergman, A.S., Axberg, U., & Hanson, E. (2017). When a parent dies—a systematic review of the effects of support programs for parentally bereaved children and their caregivers. *Palliative Care*, 16, 1-15. <https://doi.org/10.1186/s12904-017-0223-y> [Link]
- Blank, N.M., & Werner-Lin, A. (2011). Growing up with grief: revisiting the death of a parent over the life course. *Death and Dying*, 63(3), 271-290. <https://doi.org/10.2190/OM.63.3.e> [Link]
- Birgisdóttir, D., Grenklo, T. B., Kreicbergs, U., Steineck, G., Fürst, C. J., & Kristensson, J. (2023). Family cohesion predicts long-term health and well-being after losing a parent to cancer as a teenager: A nationwide population-based study. *Plos one*, 18(4), e0283327. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0283327> [Link]
- Bishop, L. (2018). *Resilience and Complicated Grief*. Doctoral dissertation, Loma Linda University. [Link]
- Brannon, L., Feist, J., & Updegraff, J.A. (2013). *Health psychology: An introduction to behavior and health*. Nelson Education. [Link]
- Brent, D., Melhem, N., Donohoe, M.B., & Walker, M. (2009). The incidence and course of depression in bereaved youth 21 months after the loss of a parent to suicide, accident, or sudden natural death. *Psychiatry*, 166(7), 786-794. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2009.08081244> [Link]

- Bylund Grenklo, T., Kreicbergs, U., Valdimarsdóttir, U.A., Nyberg, T., Steineck, G., & Fürst, C.J. (2014). Self-injury in youths who lost a parent to cancer: nationwide study of the impact of family-related and health-care-related factors. *Psycho-Oncology*, 23(9), 989-997. <https://doi.org/10.1002/pon.3515> [Link]
- Compas, B.E., & Phares, V. (1991). Stress during childhood and adolescence: Sources of risk and vulnerability. E.M. Cummings, A.L. Greene, & K.H. Karraker (Eds.), *Life-span developmental psychology: Perspectives on stress and coping* (111-129). Lawrence Erlbaum Associates, Inc. [Link]
- Currier, J.M., Mallot, J., Martinez, T.E., Sandy, C., & Neimeyer, R.A. (2013). Bereavement, religion, and posttraumatic growth: A matched control group investigation. *Psychology of Religion and Spirituality*, 5(2), 69-77. <https://doi.org/10.1037/a0027708> [Link]
- Dalton, T.A., & Krout, R.E. (2005). Development of the grief process scale through music therapy songwriting with bereaved adolescents. *The Arts in psychotherapy*, 32(2), 131-143. <https://doi:10.1016/j.aip.2005.02.002> [Link]
- DeRidder, D., Geenen, R., Kuijter, R., & Van Middendorp, H. (2008). Psychological adjustment to chronic disease. *The Lancet*, 372(9634), 246-255. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61078-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61078-8) [Link]
- Distelberg, B.J., Martin, A.V.S., Borieux, M., & Oloo, W.A. (2015). Multi dimensional family resilience assessment: The individual, family, and community resilience profile. *Human Behavior in the Social Environment*, 25(6), 552-570. <https://doi.org/10.1080/10911359.2014.988320> [Link]
- Doka, K.J. (2011). *Helping bereaved children: A handbook for practitioners*. New York: Guilford. [Link]
- Dowdney, L. (2008). Children bereaved by parent or sibling death. *Psychiatry*, 7(6), 270-275. <https://doi.org/10.1016/j.mppsy.2008.04.007> [Link]
- Duplace, C. (2023). *Understanding Grief Through the Eyes of a Child (Ages 3-12): Mindfulness and Other Mindful Modalities as Supportive Tools*. Mindfulness Studies Theses. 75. [Link]
- Earlix, K., Shive, N., & Coats, H. (2022). Unpacking characteristics of spirituality through the lens of persons of colour living with serious illness: The need for nurse based education to increase understanding of the spiritual dimension in healthcare. *Clinical Nursing*, 31(15-16), 2354-2364. <https://doi.org/10.1111/jocn.16055> [Link]
- Ebrahimi, M., Karami, J., and Barazandeh Chaqaei, S. (2014). An intervention in social adjustment and reduction of impulsive behaviors of male students with math disability: effectiveness and efficiency of parent training with Adlerian approach. *Learning Disabilities*, 5(1) 31-7. [Link] (Text in Persian)
- Eppler, C. (2008). Exploring themes of resiliency in children after the death of a parent. *Professional School Counseling*, 11(3), 189-196. <https://doi.org/10.1177/2156759X0801100305> [Link]
- Eisma, M.C., Janshen, A., Huber, L.F., & Schroevers, M.J. (2023). Cognitive reappraisal, emotional expression and mindfulness in adaptation to bereavement: a longitudinal study. *Anxiety, Stress, & Coping*, 13, 1-13. <https://doi.org/10.1080/10615806.2023.2165647> [Link]
- Eskandari, E., Jalali, A., Mousavi, M. & Akrami, N. (2018). Predicting psychological resilience based on social support and attachment style with the

- mediation of self-efficacy and meaning in life. *Positive Psychology*, 5(2), 17-30. <https://doi.org/10.22108/ppls.2019.116694.1721> [Link] (Text in Persian)
- Feghhi, H., Saadatjoo, A., & Dastjerdi, R. (2013). Psychosocial adaptation in patients with type 2 diabetes referring to Diabetes Research Center of Birjand in 2013. *Modern Care*, 10(4), 249-256. [Link] (Text in Persian)
- Flahault C., Dolbeault S., Sankey C., Fasse L. (2018). Understanding grief in children who have lost a parent with cancer: How do they give meaning to this experience? Results of an interpretative phenomenological analysis. *Death Studies*, 42(8), 483-90. <https://doi.org/10.1080/07481187.2017.1383951> [Link]
- Glozah, F.N., & Pevalin, D.J. (2014). Social support, stress, health, and academic success in Ghanaian adolescents: A path analysis. *Adolescence*, 37(4), 451-460. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2014.03.010> [Link]
- Guzzo, M.F., & Gobbi, G. (2021). *Parental death during adolescence: A review of the literature*. OMEGA. <https://doi.org/10.1177/00302228211033661> [Link]
- Haine, R.A., Ayers, T.S., Sandler, I.N., & Wolchik, S.A. (2008). Evidence-based practices for parentally bereaved children and their families. *Professional Psychology*, 39(2), 113-121. <https://doi.org/10.1037%2F0735-7028.39.2.113> [Link]
- Hawthorne, D.M., Youngblut, J.M., & Brooten, D. (2016). Parent spirituality, grief, and mental health at 1 and 3 months after their infant's/child's death in an intensive care unit. *Pediatric Nursing*, 31(1), 73-80. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2015.07.008> [Link]
- Hilliard, R.E. (2001). The effects of music therapy-based bereavement groups on mood and behavior of grieving children: A pilot study. *Music Therapy*, 38(4), 291-306. <https://doi.org/10.1093/jmt/38.4.291> [Link]
- Høeg, B. L., Johansen, C., Christensen, J., Frederiksen, K., Dalton, S.O., Bøge, P., Dencker, A., Dyregrov, A., & Bidstrup, P.E. (2018). Does losing a parent early influence the education you obtain? A nationwide cohort study in Denmark. *Public Health*, 41(2), 296-304. <https://doi.org/10.1093/pubmed/fdy070> [Link]
- Huang, F.Y. (2022). How emotion regulation mediates the relationship between dispositional mindfulness, depression and complicated grief among the bereaved population. *Mindfulness*, 13(8), 2092-2100. <https://doi.org/10.1007/s12671-022-01944-1> [Link]
- Hurd, R.C. (2004). A teenager revisits her father's death during childhood: A study in resilience and healthy mourning. *Family Therapy*, 31(3), 167-184. [Link]
- Jakobsen, I.S., & Christiansen, E. (2011). Young people's risk of suicide attempts in relation to parental death: A population-based register study. *Child Psychology & Psychiatry*, 52(2), 176-183. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2010.02298.x> [Link]
- Jayawickreme, E., Infurna, F.J., Alajak, K., Blackie, L.E., Chopik, W.J., Chung, J.M., & Zonneveld, R. (2021). Post-traumatic growth as positive personality change: Challenges, opportunities, and recommendations. *Personality*, 89(1), 145-165. <https://doi.org/10.1111/jopy.12591> [Link]
- Koblenz, J. (2016). Growing from grief: Qualitative experiences of parental loss. *Death and Dying*, 73(3), 203-230. <https://doi.org/10.1177/0030222815576123> [Link]

- Lin, K.K., Sandler, I.N., Ayers, T.S., Wolchik, S.A., & Luecken, L.J. (2004). Resilience in parentally bereaved children and adolescents seeking preventive services. *Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(4), 673-683. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp3304_3 [Link]
- Lytje, M., & Dyregrov, A. (2023). When young children grieve: Supporting daycare children following bereavement—A parent's perspective. *OMEGA-Journal of Death and Dying*, 86(3), 980-1001 <https://doi.org/10.1177/0030222821997702> [Link]
- McFerran, K., Roberts, M., & O'Grady, L. (2010). Music therapy with bereaved teenagers: A mixed methods perspective. *Death Studies*, 34(6), 541-565. <https://doi.org/10.1080/07481181003765428> [Link]
- McLaughlin, C., Lytje, M., & Holliday, C. (2019). *Consequences of childhood bereavement in the context of the British school system*. University of Cambridge. [Link]
- Pham, S., Porta, G., Biernesser, C., Payne, M.W., Iyengar, S., Melhem, N., & Brent, D.A. (2018). The burden of bereavement: Early-onset depression and impairment in youths Bereaved by sudden parental death in a 7-Year prospective study. *Psychiatry*, 175(9), 887-896. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2018.17070792p> [Link]
- Porter, N., & Claridge, A.M. (2021). Unique grief experiences: The needs of emerging adults facing the death of a parent. *Death Studies*, 45(3), 191-201. <https://doi.org/10.1080/07481187.2019.1626939> [Link]
- Rutter, M. (2012). Resilience: Causal pathways and social ecology. In *The social ecology of resilience. A handbook of theory and practice* (33-42). Springer, New York. https://psycnet.apa.org/doi/10.1007/978-1-4614-0586-3_3 [Link]
- Sandler, I.N., Wolchik, S.A., & Ayers, T.S. (2008). Resilience rather than recovery: A contextual framework on adaptation following bereavement. *Death Studies*, 32, 59-73. <https://doi.org/10.1080/07481180701741343> [Link]
- Santos, M.C., Magramo C.S., & Oguan F. (2014). Establishing the relationship between general self-efficacy and subjective well-being among college students. *Management Sciences & Education*, 3, 1-12. [Link]
- Şimşek Arslan, B., Özer, Z., & Buldukoğlu, K. (2022). Posttraumatic growth in parentally bereaved children and adolescents: A systematic review. *Death studies*, 46(1), 111-123. <http://dx.doi.org/10.1080/07481187.2020.1716886> [Link]
- Smith, P.C., Range, L.M., & Ulmer, A. (1992). Belief in afterlife as a buffer in suicidal and other bereavement. *Death and Dying*, 24(3), 217-225. <https://doi.org/10.2190/HME4-G1XE-9HXL-TJ96> [Link]
- Tang, S., Eisma, M.C., Li, J., & Chow, A.Y.M. (2019). Psychometric evaluation of the Chinese version of the Utrecht grief rumination scale. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 26(2), 262-272. <https://doi.org/10.1002/cpp.2348> [Link]
- Tedeschi, R.G., & Calhoun, L.G. (2004). Posttraumatic growth: conceptual foundations and empirical evidence. *Psychological inquiry*, 15(1), 1-18. [Link]
- Tan, J., & Andriessen, K. (2021). The experiences of grief and personal growth in university students: a qualitative study. *Environmental Research and Public Health*, 18(4), 1899. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041899> [Link]
- Thompson, R.J., Gustafson, K.E., Hamlett, K.W., & Spock, A. (1992). Stress, coping, and family functioning in the psychological adjustment of mothers of

- children and adolescents with cystic fibrosis. *Pediatric Psychology*, 17(5), 573-585. <https://doi.org/10.1093/jpepsy/17.5.573> [Link]
- Tureluren, E., Claes, L., & Andriessen, K. (2023). Personal growth in bereaved students: Associations with support, grief, and distress. *Death Studies*, 47(3), 307-314. <https://doi.org/10.1080/07481187.2022.2063457> [Link]
- Walczak, A., McDonald, F., Patterson, P., Dobinson, K., & Allison, K. (2018). How does parental cancer affect adolescent and young adult offspring? A systematic review. *Nursing Studies*, 77(3), 54-80. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2017.08.017> [Link]
- Wilcox, H.C., Kuramoto, S.J., Lichtenstein, P., Långström, N., Brent, D.A., & Runeson, B. (2010). Psychiatric morbidity, violent crime, and suicide among children and adolescents exposed to parental death. *Child and Adolescent Psychiatry*, 49(5), 514-523. <https://doi.org/10.1097/00004583-201005000-00012> [Link]
- Weinstock, L., Dunda, D., Harrington, H., & Nelson, H. (2021). It's complicated—adolescent grief in the time of COVID-19. *Frontiers in Psychiatry*, 12, 166. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.638940> [Link]
- Woodward, K. P., Yu, Z., Chen, W., Chen, T., Jackson, D. B., Powell, T. W., & Wang, L. (2023). Childhood bereavement, adverse and positive childhood experiences, and flourishing among Chinese young adults. *Environmental Research and Public Health*, 20(5), 4631. <https://doi.org/10.1111/jocn.16055> [Link]
- Worden, J.W. (2009). *Grief counselling and grief therapy: a handbook for the mental health practitioner paperback*. Routledge. [Link]
- Worden, J.W. (2018). *Grief counseling and grief therapy: A handbook for the mental health practitioner*. Springer. [Link]
- Yahya Mahmoudi, N., Naseh, A., Salehi, S. & Tizdast, T. (2012). The effectiveness of storytelling-based social skills group training on children's externalizing behavioral problems, *Developmental Psychology*, 9(35), 249-257 [Link]. (Text in Persian)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

